

## DOMAŠAJ KLAUZULE „BEZ REGRESA“ U KONTEKSTU FORFETIRANJA MENIČNOPRAVNOG POTRAŽIVANJA\*\*

### *Sažetak*

Kao tehnika finansiranja izvoza, forfeting se u poslovnoj praksi najčešće ogleda u prenosu (prodaji) menice. Jedna od ključnih odlika forfetinga predstavlja isključenje odgovornosti prenosioca (prodavca potraživanja, forfetiste) za naplativost potraživanja koje je predmet forfetinga. U situaciji kada je predmet forfetinga potraživanje sadržano u menici, isključenje odgovornosti prenosioca za naplativost potraživanja postiže se tako što se, prilikom prenosa (indosiranja) menice, u menično pismeno unese klauzula „bez regresa“, odnosno „bez obaveze“.

Uporednopravno gledano, propisi koji regulišu menicu kao hartiju od vrednosti razlikuju se, između ostalog, i po pitanju domašaja klauzule „bez regresa“. Isključenje regresne odgovornosti za naplativost menice u nekim pravnim sistemima rezervisano je za širi krug regresnih dužnika, dok je u nekim pravnim sistemima krug subjekata koji se ovom klauzulom mogu služiti užu.

Domašaj klauzule „bez regresa“ bitno utiče na tehniku kreiranja menice za potrebe forfetiranja. Stoga autorka u ovom radu analizira domašaj pomenute klauzule u pojedinim uporednopravnim sistemima, a sve u kontekstu forfetiranja menice. Ideja je da se, najpre, po sprovedenoj analizi, uoči postoje li i koji si nedostaci važećih rešenja uporednopravnih sistema, te da se ispita na koji način se oni odražavaju na forfeting posao. Cilj rada se takođe

---

\* Istraživačica-saradnica, Institut za uporedno pravo, Beograd, Srbija.

E-mail: [m.momcilov@iup.rs](mailto:m.momcilov@iup.rs)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0707-9711>

\*\* Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog rada Instituta za uporedno pravo koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije prema Ugovoru o realizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada NIO u 2024. godini (evidencioni broj: 451-03-66/2024-03/200049 od 5. 2. 2024).

ogleda i u nastojanju autorke da iznađe praktično rešenje za otklanjanje negativnih posledica ograničenog domašaja klauzule „bez regresa“ na forfeting menice u aktuelnom pravnom okruženju. Najzad, ideja autorke sastoji se i u iznalaženju adekvatnog predloga za *pro futuro* unapređenje trenutnog stanja kako domaćeg zakonodavstva, tako i uporednopravnih meničnih zakonodavstava, a sve u cilju podsticanja daljeg rasta atraktivnosti forfeting posla.

**Ključne reči:** forfeting, menica, forfeting menice, klauzula „bez regresa“, isključenje regresne odgovornosti.

## “WITHOUT RECOURSE” CLAUSE IN THE CONTEXT OF FORFAITING OF THE BILL OF EXCHANGE\*\*\*

### Summary

As an export financing technique, forfaiting is most often reflected as a transfer of a bill of exchange or promissory note. One of the key features of forfaiting is the exclusion of liability of the transferor (seller of receivables) for the collection of receivables. In a situation where the object of the forfaiting is a claim contained in the bill or note, the exclusion of the transferor's liability for the collection of receivables is ensured by entering a clause “without recourse”.

The provisions regulating the bills of exchange and promissory notes differ in terms of the validity of the “without recourse” clause. The exclusion of recourse liability for bill of exchange (promissory note) in some legal systems is reserved for a wider range of recourse debtors, while in some legal systems the circle of obligors that can use this clause is narrower.

The scope of the “without recourse” clause significantly affects the technique of creating a bill/note for the purpose of forfaiting. Therefore, the author in this paper analyzes the scope of the aforementioned clause in certain legal systems in the context of forfaiting the bill/note. The author's idea is to notice what are the shortcomings of current solutions of comparative legal systems,

---

\*\*\* This paper is a result of the research conducted at the Institute of Comparative Law financed by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia under the Contract on realisation and financing of scientific research of SRO in 2024 registered under no. 451-03-66/2024-03/200049.

and to examine how they are reflected in the forfeiting contract. The aim of the paper is also reflected in the author's efforts to find a practical solution for eliminating the negative consequences of the limited scope of the "without recourse" clause in the current legal environment. Finally, the idea of the author consists in finding an adequate proposal for the *pro futuro* improvement of the current state of both domestic and comparative legislation, all with the aim of encouraging further growth and attractiveness of forfeiting.

**Keywords:** forfeiting, bill of exchange, forfeiting of the bill of exchange, "without recourse" clause, exclusion of recourse liability.

## 1. Uvod

Neprestani razvoj međunarodne trgovine nužno prati potreba iznalaženja adekvatnog modaliteta finansiranja. Izbor tehnike finansiranja kojom će se služiti učesnici u konkretnom poslu izvoza, odnosno uvoza dobara ili usluga zavisi od mnogih okolnosti, od kojih se kao najključnije mogu pomenuti finansijske prilike učesnika u poslu (raspoloživost sopstvenih sredstava, kreditna sposobnost učesnika),<sup>1</sup> kao i ekonomske i političke prilike u državama iz kojih učesnici u poslu dolaze. Tako subjekti opredeljuju na koji način će finansirati posao koji nameraju da preduzmu imajući u vidu okolnosti u kojima se u konkretnom slučaju nalaze.

Jedna od tehnika finansiranja međunarodne trgovine ogleda se u forfeitingu.<sup>2</sup> Forfeting se najčešće određuje kao instrument finansiranja izvoza, te u tom smislu podrazumeva otkup nedospelog (srednjoročnog ili dugoročnog) potraživanja koje potiče iz posla međunarodne prodaje robe, odnosno pružanja usluga (Waterman, 1986, p. 8). Forfeting predstavlja plod poslovne prakse<sup>3</sup>, te je u tom

<sup>1</sup> U slučaju nastupanja finansijskih teškoća jednog privrednog društva, verovatnoća da banka takvom društvu odobri kredit izrazito je mala. U tom slučaju, za nastavak poslovanja, te sprečavanje otvaranja stečajnog postupka, između ostalog, moguće je da društvo dobije „finansijsku pomoć“ od svojih članova. Obezbeđenje sredstava finansiranja društva od strane članova može da se ogleda u unošenju dodatnih uloga u društvo (što prati povećanje osnovnog kapitala društva) ili pak u uzimanju kredita od članova društva. Izbor tehnike kojom će član društva obezbediti društvu sredstva za nastavak poslovanja opredeljuje i način na koji će se članovi društva tretirati u slučaju da se docnije otvori stečajni postupak nad predmetnim društvom (Višekruna, 2020, pp. 63-65).

<sup>2</sup> Pored forfeitinga (i faktoringa), u pravnoj teoriji se kao tradicionalni načini finansiranja trgovine izdvajaju i finansiranje sopstvenim sredstvima, uzimanje kredita, kao i tehnika davanja lizinga (Milićević & Rončević, 2023, pp. 152-154)

<sup>3</sup> Kao odraz pokušaja ukazivanja poslovnoj praksi na pravilan način regulisanja forfeiting posla, pod okriljem Međunarodne trgovinske komore (International Chamber of Commerce,

smislu u većini zemalja neimenovani ugovor (Vukadinović, 2009, pp. 429-430; Faktoring i forfeting – regulatorni aspekt u Republici Srbiji, 2022).

Za učesnike u međunarodnoj trgovini forfeting podrazumeva jedan od skupljih načina finansiranja (Milićević & Rončević, 2023, p. 154). Ipak, ponekad su okolnosti odvijanja međunarodne trgovine takve da se posao forfetinga izdvaja kao jedino mogući način realizacije osnovnog posla. Drugim rečima, postoje situacije kada su ostali vidovi finansiranja međunarodne trgovine neizvodljivi. Tada subjekti pribegavaju forfetingu kao jedino izvodljivoj tehnici finansiranja posla koji nameravaju da preduzmu.

Predmet forfetinga u osnovi može biti bilo koje novčano potraživanje. Stoga se u poslovnoj praksi može sresti forfeting običnog (neobezbeđenog) novčanog potraživanja, ali i forfeting potraživanja sadržanog u akreditivu ili bankarskoj garanciji (Mladenović, 2010, p. 130). Ipak, kao najučestaliji predmet forfetinga, u poslovnoj praksi ističe se meničnopravno potraživanje, čemu će u ovom radu biti posvećena posebna pažnja.

Posao forfetiranja meničnopravnog potraživanja u osnovi se sastoji u prenosu (indosiranju) menice. Polazeći od opštih pravila meničnog prava, prenosilac menice (indosant) i sam postaje (regresni) menični dužnik indosatara, ali i svakog naknadnog zakonitog imaooca menice. Drugim rečima, po opšim pravilima meničnog prava, posledica indosiranja znači da se kupac tako prenetog potraživanja, pošto ne uspe da menicu naplati od glavnog meničnog dužnika (akceptanta, odnosno izdavaoca sopstvene menice), a nakon što ispuni uslove za iniciranje regresne naplate menice, za isplatu može obratiti i licu koje mu je tu menicu prenelo (prodalo).

Međutim, suština forfeting posla ogleda se u isključenju odgovornosti prodavca menice (forfetiste)<sup>4</sup> za njenu naplativost, odnosno u prevaljivanju rizika naplate sa prodavca menice na njenog kupca – forfetera (Milićević & Rončević, 2023, p. 154). Drugim rečima, posao forfetinga osmišljen je tako da forfeter, pošto otkupi menicu, a u slučaju nemogućnosti da menično potraživanje naplati od glavnog meničnog dužnika, sam snosi rizik njegove nenaplate.<sup>5</sup> Tehnika kojom se postiže zamišljena svrha ogleda se u indosiranju menice „bez regresa“.

ICC) i Međunarodne trgovinske i forfeting asocijacije (The International Trade and Forfeiting Association, ITFA), usvojena su Jednoobrazna pravila za forfeting (Uniform Rules for Forfeiting, URF 800). Ova pravila naknadno su potvrđena i od strane međunarodne organizacije – Ujedinjenih nacija, čime su dobila na naročitoj atraktivnosti.

<sup>4</sup> U pravnoj literaturi se kupac potraživanja po osnovu forfetinga određuje kao forfeter, dok se njegov prodavac označava terminom forfetist (Vukadinović, 2009, p. 430).

<sup>5</sup> Forfeting je mehanizam koji pomaže izvoznicima u prevazilaženju i pokrivanju političkih i trgovinskih rizika, kao i rizika isporuke robe. Na taj način, forfeting olakšava međunarodnu trgovinu, koja predstavlja jedan od osnovnih pokretača ekonomskog rasta i razvoja (United Nations Commission on International Trade Law Yearbook, 2017, p. 1194).

Drugim rečima, da bi prodavac menice izdejstvovao svoju „neodgovornost“ za neisplatu menice, on će, prilikom indosiranja, u svoj indosament uneti klauzulu „bez regresa“, odnosno „bez obaveze“, čime će sav rizik nenaplate menice prevailiti na forfetera (Waterman, 1986, pp. 10-11). Pravna rešenja u pojedinim meničnopravnim sistemima međusobno se razlikuju po pitanju toga koja se lica mogu služiti klauzulom „bez regresa“, te u tom smislu i limitiraju, odnosno isključuju svoju odgovornost za neisplatu menice. Stoga je važno i utvrditi koju ulogu (svojsvo) u meničnom poslu mora da ima lice koje menicu forfetuje, da bi ga klauzula „bez regresa“ mogla ekskulpirati.

U ovom radu posebna pažnja biće posvećena pitanju domašaja klauzule „bez regresa“ u pojedinim uporednopravnim sistemima. Radi sprovođenja sveobuhvatne analize predmetnog pitanja, autorka će najpre pažnju posvetiti pojmu forfetinga, njegovom poreklu, osnovnim karakteristikama, načinu funkcionisanja, kao i prednostima i nedostacima ovog posla. Nakon toga biće reči o predmetu forfetinga, u okviru čega će se detaljnija analiza usmeriti isključivo na forfetiranje meničnopravnog potraživanja. Tako će se, u kontekstu forfetiranja menice, pažnja posvetiti tehnikama kreiranja menice koje se u poslovnoj praksi najčešće sreću. Dalje, biće prikazana i analiza domašaja klauzule „bez regresa“ u različitim uporednopravnim meničnim sistemima. Imajući u vidu da se krug lica koja se ovom klauzulom mogu punovažno služiti bitno razlikuje u pravnim sistemima pojedinih država, čini se da domašaj ove klauzule suštinski opredeljuje tehniku po kojoj bi se u poslovnoj praksi trebalo sprovesti kreiranje menice za potrebe posla forfetinga. Tako će se, nakon što se uoče ograničenja domašaja klauzule „bez regresa“, u daljoj analizi nastojati da se prikažu tehnike kreiranja menice koje su, s obzirom na uočena ograničenja, najadekvatnije u pojedinim pravnim sistemima, ali i da se sugerišu određeni pravci sprovođenja *de lege ferenda* korekcija, a sve u cilju olakšavanja korišćenja ovog posla i podsticanja daljeg razvoja međunarodne trgovine.

## 2. Pojam i osnovne karakteristike forfetinga

Ugovor o forfetingu može se odrediti kao ugovor o prodaji nedospelog (srednjoročnog ili dugoročnog) novčanog potraživanja koje potiče iz međunarodne prodaje robe (odnosno pružanja usluga), po ceni koja je niža od iznosa na koje potraživanje glasi, a uz odricanje forfetera (kupca predmetnog potraživanja) od prava da, u slučaju nemogućnosti naplate potraživanja od dužnika, ostvari regresni zahtev protiv prenosioca, odnosno prodavca potraživanja – forfetista (Matić, 2007a, p. 74). Iz ovako postavljene definicije forfetinga proizlaze sledeće karakteristike ovog posla.

Prvo, ugovor o forfetingu je, suštinski gledano, ugovor o prodaji novčanog potraživanja. Posao forfetinga, stoga, nužno pretpostavlja postojanje nekog pređašnjeg pravnog odnosa (osnovnog posla) iz koga proističe novčano potraživanje koje se forfetuje.

Drugo, ugovor iz koga potiče novčano potraživanje koje je predmet forfetinga obavezno je međunarodnog karaktera (ugovor o međunarodnoj prodaji robe, odnosno drugi trgovinski posao čiji učesnici imaju sedišta u različitim državama). Iz toga proizlazi da ugovor o forfetingu služi finansiranju međunarodne, a ne unutrašnje trgovine.<sup>6</sup>

Treće, potraživanje koje forfeter otkupljuje po pravilu je srednjoročno, ali se kao predmet forfetinga može naći i dugoročno potraživanje. Subjekti koji se bave poslovima forfetiranja potraživanja svojim opštim pravilima poslovanja određuju uslove pod kojima otkupljuju potraživanja, među kojima se, između ostalog, nalaze i pravila o ročnosti potraživanja koje prihvataju da otkupe.

Četvrto, subjekti koji učestvuju u forfetiranju potraživanja su, s jedne strane, poverilac potraživanja iz osnovnog posla, koji u poslu forfetinga ima ulogu prodavca (forfetiste), dok se s druge strane nalazi forfeter (kupac). U svojstvu forfetera se u osnovi najčešće nalaze banke, ali se ovim poslovima takođe mogu baviti i drugi subjekti kojima je to zakonom dozvoljeno (Odluka o dostavljanju Narodnoj banci Srbije statističkih podataka o imovini i obavezama privrednih društava koja se bave poslovima faktoringa i forfetinga, tač. 2). Razvoj ovog posla i rast njegove atraktivnosti učinili su da banke počnu da osnivaju filijale specijalizovane za bavljenje forfetingom (Vapa-Tankosić, Ivaniš & Vukosavljević, 2021, p. 9).

Peto, cena po kojoj forfeteri otkupljuju potraživanja niža je od iznosa na koji predmetno potraživanje glasi. Drugim rečima, iznos koji prodavac dobija od forfetera jednak je razlici između vrednosti potraživanja i zbira iznosa provizije i troškova koje forfeter snosi. Umanjenje vrednosti potraživanja u poslovnoj praksi naziva se diskont, a njegov iznos uslovljen je i rizicima koje forfeter ima u vidu prilikom zaključenja ugovora o forfetingu i koje prihvata da snosi (Waterman, 1986, pp. 8-9).

Šesto, specifičnost posla forfetinga ogleda se u odricanju forfetera od prava na regres prema prodavcu potraživanja u slučaju da pokušaj naplate od dužnika ostane bezuspešan (Tavernier, 1983, p. 28). Nepostojanje prava na regres direktno je povezano sa prebacivanjem brojnih rizika sa forfetiste na forfetera, što istovremeno predstavlja i posledicu umanjenja cene koju forfetist dobija od forfetera kao naknadu za ustupanje potraživanja (Zavaleta Alvarez, 2010, p. 261). Odricanje od regresa zanimljivo je i prilično kompleksno pitanje, budući da, u izvesnim situacijama, domašaj ove klauzule opredeljuje i tehniku po kojoj će se forfetiranje

<sup>6</sup> Po ovoj osobini se, između ostalog, ugovor o forfetingu razlikuje od ugovora o faktoringu (Faktoring i forfeting – regulatorni aspekt u Republici Srbiji, 2022).

sprovoditi. O logici klauzule „bez regresa“, njenim ograničenjima kao i načinima da se obezbedi njena punovažnost detaljnije će biti reči u delovima koji dolaze, imajući u vidu da domašaj ove klauzule predstavlja centralno pitanje rada.

### 3. Poreklo i način funkcionisanja forfetinga

Pojava forfetinga vezuje se za šezdesete godine prošlog veka, kada su švajcarske banke otpočele praksu bavljenja ovim poslom u svrhu obezbeđenja sredstava finansiranja međunarodne trgovine (Vapa-Tankosić, Ivaniš & Vukosavljević, 2021, p. 19; Velentzas, Kartalis & Broni, 2013, p. 761). Ubrzo nakon toga, praksu bavljenja poslovima forfetinga nastavile su i londonske banke, a postepeno je njegova atraktivnost počela da se širi i na ostale zemlje (Lombardi, 1988, p. 280). Forfeting je nastao kao posledica potrebe za iznalaženjem novih načina finansiranja međunarodne prodaje robe, odnosno pružanja usluga. Nastao je u okolnostima u kojima do tada poznati i primenjivani instrumenti finansiranja, poput finansiranja sopstvenim sredstvima ili uzimanjem kredita, nisu imali kapacitet da se primene u svakom konkretnom slučaju izvoza, odnosno uvoza roba i usluga. Pojava forfetinga, stoga, omogućila je preduzimanje i realizaciju osnovnog posla, što je pogodovalo trgovcima i podsticalo dalji razvoj međunarodne trgovine.

U poslovnoj praksi česte su situacije u kojima privredni subjekti, i pored potrebe da preduzmu konkretan trgovinskopravni posao, ipak nisu u stanju da planirani posao i realizuju. Na jednoj strani nalazi se kupac kod koga postoji potreba pribavljanja određene vrste robe, odnosno usluga. Na drugoj strani pak nalazi se subjekt koji se u okviru svoje delatnosti bavi poslovima prodaje (preprodaje) robe, odnosno usluga, a čiji se interes ogleda u realizaciji što većeg broja takvih poslova radi maksimizacije dobiti. Česte su situacije u kojima kupci nemaju raspoloživih sredstava za plaćanje cene za robu, odnosno usluge koje nastoje da pribave (Matić, 2007a, p. 74). U takvim okolnostima, prvo rešenje za kojim oni potencijalno „tragaju“ ogleda se u pokušaju „uzimanja“ kredita. Ipak, u situaciji lošeg kreditnog rejtinga kupca, banke najčešće odbijaju da takvim „nesigurnim“ klijentima odobre kredit. Tada kupci pregovaraju sa prodavcima o mogućnosti postizanja sporazuma o odlaganju izvršenja novčane obaveze (plaćanja cene za robu, odnosno usluge) za neki kasniji trenutak. Takav kupčev predlog za prodavca može predstavljati prilično veliki rizik i opterećenje. Rizik je naročito veliki u situaciji međunarodne trgovine, kada učesnici u poslu dolaze iz različitih država, imajući u vidu da je stepen nepoverenja između subjekata u takvim okolnostima pojačan. Pritom, čak i ukoliko se privredni subjekti nalaze u trajnijem poslovnom odnosu i saradnji, te usled toga među njima postoji izvesno poverenje, stepen verovatnoće

da će prodavac prihvatiti da kreditira kupca je prilično nizak. Razlog za to leži u činjenici da prodavci imaju interes da u što kraćem roku po zaključenju ugovora naplate svoja potraživanja, te tako dođu do likvidnih sredstava nužnih za nastavak i opstanak njihovog poslovanja (Milićević & Rončević, 2023, p. 154).

U opisanim okolnostima, jedno od potencijalnih rešenja predstavlja forfeiting kao mehanizam finansiranja izvoza. Tako se, vodeći pregovore o zaključenju ugovora, privredni subjekti mogu sporazumeti da će kupčeva novčana obaveza dospeti u određenom kasnijem momentu u budućnosti, ali da će prodavac stečeno novčano potraživanje prodati (forfetirati) pre dospelosti i tako doći do novca pre nastupanja dospelosti kupčeve obaveze. Kako bi bili sigurni da će novčano potraživanje prodavca biti podobno za forfeitiranje, prodavac *a priori* odlazi kod svoje banke (forfetera) u nameri da pregovara o uslovima za otkup svog budućeg novčanog potraživanja (Camacho, 2013, pp. 162-163). Tom prilikom, prodavac se upozna sa uslovima poslovanja forfetera, odnosno uslovima pod kojima će forfeter pristati da otkupi predmetno potraživanje.<sup>7</sup> U slučaju da se konstatuje da je novčano potraživanje podobno za forfeiting, privredni subjekti preduzimaju osnovni posao (Mladenović, 2010, p. 132). Po zaključenju glavnog ugovora, poverilac novčanog potraživanja zaključuje ugovor o forfeitingu, te svoje potraživanje ustupa forfeteru, a od njega dobija novčana sredstva u visini razlike između vrednosti na koje potraživanje glasi i iznosa diskonta (Cowan, 1986, p. 378). Forfeter, kao novi imalac potraživanja, u mogućnosti je da sačeka da predmetno potraživanje dospe te da ga naplati od dužnika ili da ga dalje ustupi drugom forfeteru na sekundarnom tržištu (Marquis, 1998, pp. 1201-1202).

Na osnovu do sada navedenog, može se izvesti zaključak da posao forfeitinga donosi benefite svim učesnicima u poslu. Prvo, korist kupca iz osnovnog posla (odnosno dužnika novčanog potraživanja) ogleda se u uspešnom zaključenju i realizaciji ugovora (Johnson, 2024). Drugim rečima, u uslovima nemogućnosti da izdejstvuje drugi način finansiranja, forfeiting je kupcu doprineo da pribavi željenu robu, odnosno uslugu, uz odlaganje obaveze plaćanja cene za neki kasniji trenutak. Drugo, za prodavca (poverioca novčanog potraživanja) značaj forfeitinga se može posmatrati sa dva aspekta. S jedne strane, forfeiting je prodavcu omogućio da najpre zaključi osnovni posao, što je od značaja za kontinuitet njegovog poslovanja, te opstanak i konkurentnost na tržištu. S druge strane, prodaja (forfetiranje) stečenog potraživanja omogućila mu je da dođe do likvidnih sredstava pre isteka roka dospelosti, kao i da se oslobodi rizika sa kojima bi se kao poverilac mogao susresti prilikom naplate predmetnog potraživanja (Whittaker,

<sup>7</sup> Prilikom donošenja odluke o otkupu potraživanja, forfeteri naročito uzimaju u obzir iznos, valutu predmetnog potraživanja, njegovu obezbeđenost, kao i rok njegove dospelosti (Matić, 2007a, p. 75).



2001, pp. 249-250). Najzad, s treće strane, benefit forfetinga za kupca predmetnog potraživanja (forfetera) ogleda se u dobiti koju on ostvari naplatom otkupljenog potraživanja, a koja se sastoji u iznosu dela diskonta za koji je umanjena cena plaćena za otkup. Ipak, pored potencijalne koristi, forfeting za forfetera može predstavljati i gubitak, a rizik gubitka posledica je do sada više puta pomenute klauzule o odricanju od prava na regres. Imajući u vidu prethodno navedeno, mogućnost da forfeter ostane nenamiren čini ugovor o forfetingu aleatornim.

#### 4. Vrste potraživanja podobnih za forfeting

Kako je već navedeno, predmet forfetinga se uvek ogleda u novčanom potraživanju iz posla međunarodnog prometa robe, odnosno usluga (Cowan, 1986, p. 378). U suštini se „iza“ svakog forfetiranja nalazi osnovni posao (ugovor o međunarodnoj prodaji robe ili pružanju usluga) (Camacho, 2013, p. 162). S obzirom na pitanje da li se kao predmet forfetinga nalazi novčano potraživanje koje potiče direktno iz osnovnog posla ili pak potraživanje koje je iz njega posredno „izvedeno“, može se napraviti razlika između forfetiranja „običnih“ novčanih potraživanja i forfetiranja ostalih vidova novčanog potraživanja (Johnson, 2024).

Forfetiranje „običnih“ novčanih potraživanja postoji u situaciji kada se kao predmet forfetinga javlja potraživanje koje svoj osnov direktno crpi iz posla međunarodne prodaje robe, odnosno pružanja usluga. U takvoj situaciji se „iza“ forfetinga nalazi isključivo osnovni posao iz koga proističe predmetno novčano potraživanje. Forfeting takvih potraživanja sastoji se u njihovoj cesiji, uz ugovaranje klauzule o odricanju cesionara (forfetera) da se, za slučaj nemogućnosti naplate od cesusa (dužnika), za regres obrati cedentu (Vukadinović, 2009, pp. 437-438; Vapa-Tankosić, Ivaniš & Vukosavljević, 2021, pp. 9-10).

U poslovnoj praksi, ipak, češće se forfetuju potraživanja koja ne proizlaze iz osnovnog posla direktno, već samo indirektno. Konkretnije, učesnici u osnovnom poslu međunarodne prodaje najčešće povodom osnovnog posla izdaju akreditive ili menice, koje potom njihovi imaoci prenose na forfetera (Vapa-Tankosić, Ivaniš & Vukosavljević, 2021, pp. 11-12). Otvaranjem akreditiva, odnosno izdavanjem menice nastaje novo novčano potraživanje prodavca, koji se tada nalazi u ulozi korisnika akreditiva, odnosno zakonitog imaoca menice. U takvim okolnostima, prodavac će na forfetera preneti potraživanje koje ne potiče iz osnovnog posla, već iz izdate menice, odnosno akreditivne isprave. Ipak, kako se *ratio* otvaranja akreditiva, odnosno izdavanja menice ogleda u naplati potraživanja iz osnovnog posla, može se reći da forfetiranje akreditiva, odnosno menice znači prenos novčanog potraživanja koje direktno potiče iz pomenutih isprava, a koje

indirektno crpi svoje postojanje iz osnovnog posla. Iako je forfeting potraživanja sadržanog u akreditivnoj ispravi relativno čest, ipak se u poslovnoj praksi najčešće sreće forfetiranje menice, o čemu će u nastavku detaljnije biti reči.

#### ***4.1. Menica kao predmet forfetinga i klauzula „bez regresa“ kao osnovna karakteristika posla forfetiranja***

Kako je već pomenuto, u poslovnoj praksi su najučestalija forfeting potraživanja sadržanih u meničnim ispravama (Waterman, 1986, p. 8). Razlog najvećeg stepena popularnosti menice kao predmeta forfetinga leži u činjenici da se relativno lako i brzo prenosi, te činjenici da je veoma rasprostranjena upotreba ove hartije od vrednosti, usled čega većina poslovnih subjekata ume da se ovom ispravom služi u privrednom prometu (Mladenović, 2010, pp. 128-130). U razloge atraktivnosti menice kao predmeta forfetinga treba uvrstiti i činjenicu lakšeg, bržeg i jeftinijeg postupka naplate meničnog potraživanja u odnosu na naplatu običnog potraživanja (Jovanović, Radović & Radović, 2020, pp. 654-656). Drugim rečima, menica kao verodostojna isprava umnogome pogoduje forfeterima za slučaj da se glavni menični dužnik opire da dobrovoljno izvrši obaveze. Umesto da za ishodovanje izvršne isprave inicira parnični postupak, forfeter je u prilici da direktno, na osnovu same menice, pokrene izvršni postupak namirenja svog meničnog potraživanja (Zakon o izvršenju i obezbeđenju, čl. 52, st. 2, tač. 1).

Dejstvo načela inkorporacije, kao jednog od osnovnih načela meničnog prava, nalaže da prenos (forfeting) potraživanja sadržanog u menici nužno mora da bude praćen i prenosom vlasničkih prava na samoj menici kao pokretnoj stvari (Belovski, Majhosev & Dujovska, 2016, p. 43). Imajući u vidu da se menica najčešće izdaje kao hartija od vrednosti po naredbi, te da se kao takva prenosi indosamentom (naredbom za prenos), sam forfeting menice i potraživanja u njoj sadržanog odvija se preduzimanjem meničnog radnje indosiranja.

Načelno gledano, indosiranje menice ima za posledicu, s jedne strane, prenos prava svojine na menici, te meničnog potraživanja sa indosanta (prenosioca) na indosataru (sticaoca) menice, pri čemu, s druge strane, indosant, činjenicom prenosa, postaje (regresni) dužnik po menici indosataru i svakom eventualno naknadnom sticaocu (zakonitom imaocu) menice. Drugim rečima, u slučaju da indosatar (zakoniti imalac menice) ne bude imao uspeha da menicu naplati od njenog glavnog dužnika, za regres će moći da se obrati i svom indosantu (kao i svim licima koja se u nizu indosamenata nalaze ispred njega).

Međutim, jedna od važnijih karakteristika posla forfetinga ogleda se upravo u neodgovornosti prodavca menice (forfetiste) za slučaj bezuspešnog pokušaja forfetera da menicu naplati od njenog dužnika. Tehnika kojom se, uprkos opštim

pravilima o efektima indosiranja, postiže isključenje odgovornosti prenosioca menice za njenu naplativost, ogleda se u klauzuli „bez obaveze“, odnosno „bez regresa“. Unošenjem pomenute klauzule u svoj indosament, subjekt koji forfe-tira menicu prevaljuje sav<sup>8</sup> rizik nenaplativosti potraživanja sadržanog u menici (Cowan, 1986, p. 378).

Meničnopravna pravila pojedinih pravnih sistema različito uređuju pitanje kruga meničnih dužnika koji se klauzulom „bez regresa“ mogu služiti. Pitanju domašaja ove klauzule u ovom radu posvećena je posebna pažnja, imajući u vidu da je reč o temi koja bitno opredeljuje tehniku kreiranja menice za potrebe njenog daljeg forfe-tiranja. Drugim rečima, s obzirom na različite domašaje klauzule „bez regresa“ u različitim uporednopravnim sistemima, tehnike kreiranja menice mogu se (i moraju) u poslovnoj praksi bitno razlikovati zavisno od toga koje se pravo u konkretnom slučaju smatra merodavnim za pitanje punovažnosti prenosa menice „bez regresa“.

U nastavku rada će najpre biti izložena analiza tehnika kreiranja menica za potrebe njihovog daljeg forfe-tiranja koje se u poslovnoj praksi najčešće koriste. Nakon toga će biti analizirani različiti domašaji klauzule „bez regresa“ u pojedinim uporednopravnim sistemima i međunarodnim konvencijama o menici. Uočavanjem direktne uzročno-posledične veze između načina na koji je predmetna menica kreirana i načina regulisanja pitanja punovažnosti pomenute klauzule, te njihove međusobne uslovljenosti, cilj ovog rada je da ukaže na to koje tehnike, s obzirom na domašaj klauzule „bez regresa“, u konkretnim pravnim sistemima treba primenjivati, a koje izbegavati.

#### ***4.2. Načini kreiranja menice za potrebe forfe-tiranja***

Već je naglašeno da se u poslovnoj praksi kao najučestaliji vid forfe-tiranja sreće forfe-tiranje menice. Ipak, načini na koje privredni subjekti kreiraju menicu koja će biti predmet forfe-tinga mogu se razlikovati. U kreiranju menice za potrebe forfe-tinga, privredni subjekti najpre opredeljuju vrstu menice. Nakon toga vrši se određenje uloge koju će učesnici u osnovnom poslu imati povodom izdate menice. U tom smislu, u poslovnoj praksi se kao najučestalija mogu uočiti dva načina kreiranja menice za potrebe posla forfe-tinga.

Prvi način sastoji se u izdavanju sopstvene menice – *promissory note* (Sch-nabl, 1993, p. 23). Sopstvenu menicu karakteriše, između ostalog, činjenica da se

---

<sup>8</sup> Klauzulom „bez regresa“ njen unosilac oslobađa se odgovornosti za naplativost menice koja je punovažno izdata. Ukoliko je, pak, menica ništava, te ukoliko su unosiocu klauzule „bez regresa“ razlozi ništavosti bili poznati (nesavesnost), unošenje ove klauzule ne oslobađa njenog unosioca od regresne odgovornosti (Bryan, 1918, pp. 401-408).

povodom tako izdate menice javljaju dva lica.<sup>9</sup> Prvo lice je njen izdavalac (glavni menični dužnik), a drugo je njen remitent (zakoniti imalac). U kontekstu forfeitinga, poslovni subjekti, opredelivši se za sopstvenu menicu kao predmet forfeitinga, u praksi postupaju tako što dužnik novčanog potraživanja iz osnovnog posla (kupac robe, odnosno usluga) predmetnu menicu izdaje, a kao njenog prvog zakonitog imaoca (remitenta) određuje svog poverioca iz osnovnog posla (prodavca, odnosno pružaoca usluga). U tom smislu će se kupac iz osnovnog posla (uvoznik) nalaziti u svojstvu glavnog meničnog dužnika, dok će prodavac (izvoznik) biti zakoniti imalac menice, te menični poverilac. Pritom, opšti uslovi<sup>10</sup> pod kojima forfeiteri pristaju na otkup menica najčešće su takvi da nalažu obavezu dužnika da menično potraživanje dodatno obezbedi. Tako, postupajući po uslovima poslovanja forfeitera, izdavalac sopstvene menice pribavlja od svoje banke menično jemstvo (aval) ili pak neki drugi (vanmenični) vid garancije – često bankarsku garanciju (Waterman, 1986, p. 9).

Nakon izdavanja sopstvene menice, a pre nastupanja njene dospelosti, poverilac (zakoniti imalac menice) pristupa preduzimanju posla forfeitinga. U tom smislu, zakoniti imalac u meničnu ispravu unosi naredbu za prenos (indosament), te kao narednog imaoca menice naznačava forfeitera, pri čemu, kako je već pomenuto, isključuje svoju odgovornost za neisplatu menice unošenjem klauzule „bez regresa“. Opisani način kreiranja menice za potrebe forfeitinga ima za posledicu zasigurno punovažni bezregresni prenos menice sa njenog dotadašnjeg imaoca na forfeitera, o čemu će naknadno detaljnije biti reči.

Pored sopstvenih, forfeirati se mogu i trasirane (vučene) menice. Kreiranju trasiranih menica za potrebe njihovog daljeg forfeitinga privredni subjekti u praksi najčešće pristupaju tako što menicu izdaje prodavac (izvoznik), koji dalje takvu menicu vuče na svog dužnika iz osnovnog posla – uvoznika (kupca), te kao remitenta označava samog sebe (Vukadinović, 2009, p. 431; Waterman, 1986, p. 9). Akceptiranjem tako izdate menice, kupac (uvoznik) postaje glavni menični dužnik, što je i cilj koji su poslovni subjekti želeli da postignu (Tavernier, 1983, p. 28). U opisanoj konstelaciji, dakle u svojstvu trasanta (izdavaoca vučene menice) nalazi se prodavac, dok se kupac nalazi u ulozi akceptanta (Lombardi, 1988, p. 281). Kao remitent tako izdate menice nalazi se takođe prodavac, subjekt koji je istovremeno i izdavalac menice (trasant). Takva menica je po svojoj prirodi trasirana po sopstvenoj naredbi, imajući u vidu da se u svojstvu trasanta i remitenta

<sup>9</sup> Broj lica uključenih u odnos povodom sopstvene menice kasnije se, njenim daljim prenosom, odnosno preduzimanjem drugih meničnopравnih radnji (na primer avaliranjem menice) može uvećati. Ipak, u momentu izdavanja menice, u meničnopравni odnos su uključena isključivo dva lica (odnosno dve strane).

<sup>10</sup> Počeci razvijanja prava opštih uslova poslovanja vezuju se za Nemačku (Vukadinović, 2021, p. 344).

(zakonitog imaoca menice) nalazi jedno isto lice – prodavac iz osnovnog posla (Jovanović, Radović & Radović, 2020, p. 590). Kao i u slučaju sopstvene menice, ukoliko uslovi poslovanja forfetera to nalažu (što u poslovnoj praksi najčešće i jeste slučaj), kupac će, kao glavni menični dužnik, menično potraživanje obezbediti pribavljanjem meničnopravnog jemstva (avala) ili pak nekog drugog vida dodatnog obezbeđenja, u skladu sa zahtevima forfetera (Lombardi, 1988, p. 281).

Osnovni nedostatak koji opisana „konstrukcija“ trasirane menice ima u pojedinim pravnim sistemima ogleda se u nemogućnosti da prodavac (izvoznik) isključi svoju odgovornost za neisplatu predmetne menice, imajući u vidu zakonska ograničenja domašaja klauzule „bez regresa“ koja u pravima pojedinih država postoje. Imajući u vidu da je, međutim, prevalljivanje rizika neisplate menice jedna od ključnih karakteristika posla forfetinga, čini se da pomenutom nedostatku treba posvetiti posebnu pažnju, te da je neophodno pronaći adekvatne mehanizme njegovog prevazilaženja. Stoga će o domašaju koji klauzula „bez regresa“ ima u različitim meničnopravnim sistemima i o uslovima njene punovažnosti biti reči u delovima koji slede.

### **4.3. Način regulisanja domašaja klauzule „bez regresa“ u uporednom pravu**

#### *4.3.1. Opšte napomene*

Polazeći od njenog naziva, o klauzuli „bez regresa“ može se izvesti *a priori* zaključak da se njome mogu koristiti lica koja, potpisivanjem menice, postaju regresni menični dužnici. U krug regresnih meničnih dužnika spadaju izdavaoci trasiranih menica (trasanti), indosanti, kao i avalisti i menični intervenijenti. Ipak, kako je preuzimanje regresne odgovornosti osnovni i jedini razlog zbog čega avalisti i intervenijenti ulaze u konkretan meničnopravni odnos, tako se ne može ni govoriti o mogućnosti da se ova lica posluže klauzulom „bez regresa“. Stoga se analiza mogućnosti upotrebe ove klauzule dalje sužava na indosante, odnosno trasante. Drugim rečima, postavlja se pitanje da li je trasantu i indosantu dopušteno da u menično pismeno unesu klauzulu kojom će isključiti svoju odgovornost za slučaj da menica ne bude isplaćena od strane glavnog meničnog dužnika.

U odgovoru na prethodno postavljeno pitanje „krije“ se upravo jedna od ključnih razlika između anglosaksonskog i ženevskog meničnog sistema. Drugim rečima, anglosaksonsko i ženevsko menično pravo različito uređuju krug subjekata koji se, unošenjem klauzule „bez regresa“, mogu punovažno osloboditi svoje odgovornosti za neisplatu menice.

Postavljeno pitanje dobija na naročitom značaju u kontekstu forfetiranja menice, imajući u vidu da način regulisanja domašaja pomenute klauzule uslovljava način na koji će poslovni subjekti kreirati menicu kao budući predmet forfetinga. Pored toga, predmetno pitanje postaje još značajnije budući da se posao forfetinga vezuje za međunarodnu trgovinu, te da, posledično, različiti pravni sistemi mogu konkurisati kao potencijalno merodavni za ocenu punovažnosti klauzule „bez regresa“.

Imajući u vidu prethodno izloženo, u nastavku će biti reči o uslovima punovažnosti meničnopravne klauzule o isključenju regresne odgovornosti u anglosaksonskom i ženevskom sistemu. Nakon toga, u posebnom odeljku biće prikazana i analiza domašaja klauzule „bez regresa“ u meničnom pravu Republike Srbije. Najzad, u radu će biti reči i o načinu regulisanja predmetnog pitanja prema pravilima Konvencije Ujedinjenih nacija o međunarodnim trasiranim i međunarodnim sopstvenim menicama.

#### 4.3.2. Klauzula „bez regresa“ u anglosaksonskom meničnom sistemu

Generalno gledano, pitanju mogućnosti oslobođenja od regresne menične odgovornosti anglosaksonski meničnopravni sistemi pristupaju nešto liberalnije u odnosu na zemlje ženevskog sistema. Tako britanski Zakon o menici (*Bills of Exchange Act*) dopušta trasantu i svakom indosantu mogućnost da se oslobodi od regresne odgovornosti.<sup>11</sup> Konkretnije, u s članu 16, pomenuti zakon predviđa mogućnost da, kako trasant, tako i svaki indosant, u menično pismeno unese klauzulu kojom će svoju meničnu odgovornost limitirati ili čak u potpunosti isključiti (UK Bills of Exchange Act, § 16).

Dalje, Jedinstveni trgovački zakonik Sjedinjenih Američkih Država (*Uniform Commercial Code, UCC*), po pitanju dopuštanja mogućnosti punovažnog oslobođenja od regresne odgovornosti sledi britansko pravo. Konkretnije, Jedinstveni trgovački zakonik, u delu o odgovornosti učesnika u meničnopravnom odnosu, najpre predviđa da, ukoliko je trasant prilikom izdavanja menice u menično pismeno uneo klauzulu „bez regresa“, uneta klauzula biće punovažna, te će ga tako osloboditi regresne odgovornosti (Uniform Commercial Code, § 414). S druge strane, po pitanju regresne odgovornosti indosanta, pomenuti zakonik predviđa isto rešenje, tako da klauzula „bez regresa“,<sup>12</sup> uneta od strane indosanta ima za

<sup>11</sup> Indosanti se svoje odgovornosti oslobađaju tako što u svoj indosament unose klauzulu o isključenju regresne odgovornosti, odnosno klauzulu „bez regresa“. Takav indosament naziva se indosamentom bez regresa – *indorsement without recourse, qualified indorsement* (Richardson, 1932, pp. 59-60, Jovanović, Radović & Radović, 2020, p. 622).

<sup>12</sup> Najčešći izrazi koji se u praksi koriste za isključenje regresne odgovornosti su: „*without*

posledicu punovažno oslobođenje njenog unosioca od regresne odgovornosti (Uniform Commercial Code, § 415).

Na istoj liniji se po pitanju isključenja regresne odgovornosti nalazi i kanadsko menično pravo. Tako, u članu 33, kanadski Zakon o menici govori o mogućnosti da trasant i indosant, unošenjem odgovarajuće klauzule u meničnu ispravu, limitiraju svoju meničnu odgovornost, ili je čak u potpunosti isključuju (Canadian Bills of Exchange Act, § 33).<sup>13</sup> Pravna konstrukcija kanadskog meničnog zakona identična je konstrukciji sadržanoj u Zakonu o menici Velike Britanije.

Najzad, identična pravna konstrukcija ograničenja, odnosno isključenja regresne menične odgovornosti sadržana je i u meničnom zakonu Australije. Članom 21 Zakona o menici Australije trasantima i indosantima ponuđena je mogućnost da u menično pismeno unesu klauzulu kojom će ograničiti, odnosno isključiti svoju regresnu odgovornost za slučaj neisplate menice od strane glavnog dužnika (Australian Bills of Exchange Act, § 21).

*Summa summarum*, države koje potpadaju pod takozvani anglosaksonski meničnopравни sistem dozvoljavaju kako indosantima, tako i trasantima da se punovažno posluže klauzulom o isključenju regresne odgovornosti (Whittaker, 2001, p. 263). Sa aspekta forfetinga, tako postavljen domašaj klauzule „bez regresa“ otvara učesnicima osnovnog posla veće mogućnosti u pogledu kreiranja menice za potrebe forfetiranja. Drugim rečima, učesnici u osnovnom poslu imaju mogućnost da se, za potrebe budućeg forfetinga, posluže kako sopstvenom, tako i trasiranom menicom. S jedne strane, u slučaju da subjekti optiraju za sopstvenu menicu, kao izdavalac takve menice i njen glavni dužnik javiće se kupac iz osnovnog posla (uvoznik), dok će menica biti plativa po naredbi prodavca (izvoznika). Opisani način kreiranja menice omogućava prodavcu (izvozniku) dalji bezregresni prenos na forfetera, imajući u vidu da pravna rešenja anglosaksonskog meničnog sistema dopuštaju svim indosantima da se punovažno oslobode svoje regresne odgovornosti. S druge strane, optiranje za trasiranu menicu doneće privrednim subjektima iste efekte u pogledu mogućnosti bezregresnog prenosa na forfetera. Tako, ukoliko bi privredni subjekti trasiranu menicu kreirali na način na koji se u praksi to najčešće čini, a o čemu je već bilo reči, anglosaksonsko pravo ne bi lišavalo prenosioca mogućnosti da takvu menicu forfetira „bez regresa“. Naime, ukoliko bi trasiranu menicu izdao izvoznik iz osnovnog posla, uz označavanje sebe kao njenog remitenta, te označavanje uvoznika kao

---

*recourse*“, „without guarantee“, „without liability“, „sans recourse“ ili „at the indorser’s own risk“ (Jencken, 1880, p. 40).

<sup>13</sup> Omogućavanje indosantu da isključi svoju regresnu odgovornost je uobičajena pojava u uporednopravnim zakonodavstvima. Ipak, davanje ovakve mogućnosti trasantu specifično je za zakonodavstva koja počinjavaju na anglosaksonskoj meničnopravnoj tradiciji (Russell, 1909, p. 120).

njenog trasata, tako kreirana menica bila bi podobna za docniji punovažni bezregresni prenos na forferera. Iako se prenosilac (forfetist) takve menice ne nalazi isključivo u ulozi indosanta, već je on istovremeno i njen izdavalac (trasant), pravila anglosaksonskog meničnog sistema dopuštaju mu da, prilikom forfetiranja, punovažno isključi svoju regresnu odgovornost prema forfeteru i svim eventualnim docnijim sticaocima menice (Matlock, 1938, p. 214). Situacija je bitno drugačija u zemljama ženevskog sistema, o čemu će kasnije biti reči.

Na ovom mestu potrebno je još naglasiti da iako ostavljaju privrednim subjektima širi spektar mogućnosti u pogledu kreiranja menice za potrebe forfetinga, ipak pravna rešenja anglosaksonskog sistema o domašaju klauzule „bez regresa“ nesumnjivo imaju negativne efekte na pravnu sigurnost. Drugim rečima, mogućnost da trasant u svakom slučaju isključi svoju regresnu odgovornost nužno izaziva sumnju u naplativost tako izdate menice. Isključenjem sopstvene odgovornosti, izdavalac faktički *a priori* potvrđuje da glavni menični dužnik (akceptant) neće izvršiti svoju obavezu o dospelosti, odnosno da trasat neće prihvatiti da akceptira menicu, niti da je docnije isplati. Rizik izazivanja pravne nesigurnosti naročito je visok u situaciji kada menica nema glavnog meničnog dužnika (trasat nije akceptirao menicu).

Imajući u vidu da se jedan od benefita poslovanja sa menicama sastoji upravo u mogućnosti regresiranja barem od trasanta, klauzula kojom trasant isključuje svoju regresnu odgovornost stvara izrazito visok stepen nepoverenja, čini tako izdate menice neatraktivnim, te onemogućava poslovanje sa njima. Otuda se može zaključiti da pravna rešenja anglosaksonskog meničnog sistema, iako ostavljaju subjektima širi prostor za manevrisanje po pitanju forfetinga, ipak podležu kritici, te se stoga čini da, posledično, treba razmišljati i o njihovim izmenama.

#### **4.3.3. Klauzula „bez regresa“ u ženevskom meničnom sistemu**

Suprotno anglosaksonskom sistemu, domašaj klauzule „bez regresa“ u zemljama ženevskog meničnog sistema regulisan je na znatno užu način. Naime, po pitanju može li indosant da isključi svoju regresnu odgovornost, Ženevska konvencija o jednoobraznom zakonu za trasirane i sopstvene menice (Convention Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes – u daljem tekstu: Ženevska konvencija) u članu 15 predviđa da indosant, načelno gledano, odgovara svom neposrednom indosataru, kao i svakom docnijem sticaocu menice kako za neakceptiranje, tako i za neisplatu menice. Ipak, iz konstrukcije „ukoliko što drugo nije predviđeno“ proizlazi da je navedeno pravilo dispozitivno, tako da indosant, unošenjem odgovarajuće klauzule u svoju naredbu o prenosu, pitanje svoje odgovornosti može urediti i drugačije (Convention



Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes, Annex I, Art. 15). Drugim rečima, Ženevska konvencija dopušta indosantima da se, unošenjem klauzule „bez regresa“, oslobode od odgovornosti kako za neakceptiranje, tako i za neisplatu menice. Posledica unošenja klauzule „bez regresa“ od strane indosanta se, dakle, ogleda u isključenju odgovornosti unosioca za naplativost predmetne menice (Norton *et al.*, 1914, pp. 164-165). Ipak, isključenje indosantove regresne odgovornosti nije apsolutno, tako da postoje slučajevi kada indosant, bez izbora na klauzulu „bez regresa“, ipak ostaje odgovoran (Richardson, 1932, pp. 74-75).

S druge strane, na pitanje mogućnosti da se klauzulom „bez regresa“ posluži trasant, ženevsko menično pravo daje negativan odgovor (Waterman, 1986, p. 12). Najpre, članom 9 Ženevske konvencije propisano je da trasant garantuje da će menica, s jedne strane, biti akceptirana, te da će, s druge strane, biti i isplaćena (Convention Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes, Annex 2, Art. 9(1)). Dalje, po pitanju mogućnosti oslobođenja od odgovornosti, Ženevska konvencija dopušta trasantima jedino da isključe svoju odgovornost za neakceptiranje, ali ne i odgovornost za neisplatu menice (Convention Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes, Annex 2, Art. 9(2)). Oslobođenje od odgovornosti za neakceptiranje menice znači nemogućnost da zakoniti imalac menice pokrene postupak regresne naplate menice protiv trasanta pre nego što, o dospelosti menice, pokuša da se namiri od trasata (Richardson, 1932, p. 67). Drugim rečima, neodgovornost trasanta za neakceptiranje znači nemogućnost iniciranja regresa pre dospelosti (Bartoš, Antonijević & Jovanović 1953, pp. 128-129). Ipak, nemogućnost trasanta da se oslobodi od odgovornosti za neisplatu menice, a koja je izričito propisana Ženevskom konvencijom, znači da će zakoniti imalac, pošto menica dospe, u svakom slučaju moći da od trasanta zahteva regresnu isplatu menice. Naime, Ženevskom konvencijom izričito je propisano da će se svaka klauzula o isključenju regresne odgovornosti trasanta zbog neisplate menice smatrati nepostojećom (Convention Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes, Annex 2, Art. 9(2)).

Posmatrano iz ugla forfetiranja menice, navedena konvencijska rešenja o domašaju klauzule „bez regresa“ znatno sužavaju poslovnim subjektima prostor za izbor menice koju će kreirati za potrebe budućeg forfetinga. Naime, pomenuta pravila praktično onemogućavaju subjektima da, kao budući predmet forfetinga, izdaju trasiranu menicu u kojoj se kao trasant i remitent javlja prodavac iz osnovnog posla (izvoznik), a kao trasat i akceptant kupac (uvoznik). Drugim rečima, imajući u vidu da izvoznik ima dvostruku ulogu, te da se istovremeno nalazi i u svojstvu indosanta i u svojstvu trasanta, tako kreirana menica, u kontekstu merodavnosti Ženevske konvencije, ne bi bila podobna za bezregresni prenos na

forfetera. Konkretno, izvoznik bi se, kao indosant, mogao osloboditi regresne odgovornosti za neisplatu menice, ali mu takvo oslobađanje, u krajnjoj liniji, ipak ne bi „pošlo za rukom“, imajući u vidu da se u konkretnoj menici nalazi i u ulozi trasanta, te da ženevska pravila ne poznaju mogućnost da se trasanti punovažno oslobode regresa (Tavernier, 1983, p. 31).

Imajući u vidu da se jedna od ključnih karakteristika forfetinga sastoji upravo u bezregresnom prenosu potraživanja na forfetera, jasno je da opisana menična konstrukcija ne pogoduje poslovnim subjektima u situaciji kada se kao mero-davno javlja ženevsko menično pravo. Stoga, u opisanim okolnostima, subjekti u poslovnoj praksi pribegavaju ili kreiranju sopstvene menice, ili pak izdaju trasiranu menicu na opisani način, uz istovremeno potpisivanje vanmeničnog sporazuma o odricanju forfetera od prava regresa prema prenosiocu – forfetisti (Vukadinović, 2009, p. 431; Whittaker, 2001, p. 263; Mladenović, 2010, p. 130).

Optiranjem za sopstvenu menicu, poslovni subjekti obezbeđuju punovažnost klauzule „bez regresa“, imajući u vidu da u tom slučaju klauzulu unosi subjekt koji se u poslu povodom izdate menice nalazi isključivo u svojstvu indosanta (Whittaker, 2001, pp. 249-250). Ipak, upotreba sopstvenih menica u poslovnoj praksi svojstvenija je državama anglosaksonske pravne tradicije, te se istovremeno može reći da je njihovo izdavanje atipično za zemlje ženevskog meničnog sistema, u kojima dominira poslovanje sa trasiranim (vučenim) menicama.<sup>14</sup>

S druge strane, optiranjem za potpisivanje vanmeničnog sporazuma o odricanju od prava regresa može biti uzrok pravne nesigurnosti, imajući u vidu da pomenuti sporazum nema meničnopravno dejstvo (Waterman, 1986, p. 12). Naime, ukoliko bi poslovni subjekti (učesnici u osnovnom poslu) za potrebe forfetiranja kreirali trasiranu menicu u kojoj bi se kao izdavalac i remitent našao izvoznik, a kao trasat i akceptant uvoznik, dalji prenos takve menice ne bi mogao da se izvrši „bez regresa“ (Camacho, 2013, pp. 168-169). Tada bi izvoznik (forfetist) izvršio običan (regresni) prenos menice na forfetera. Kako je, međutim, ideja forfetinga oslobodjenje forfetiste (prenosioca) od regresa, ovaj subjekt bi sa forfeterom potpisao dodatni sporazum kojim bi se forfeter odrekao svojih regresnih prava protiv njega. Navedeni sporazum, međutim, nije vidljiv iz menične isprave, te ne proizvodi meničnopravno dejstvo. Umesto toga, sporazum o odricanju od meničnih prava predstavlja klasičan ugovor sa dejstvom *inter partes* (Vukadinović, 2009, p. 437). Protiv regresnog zahteva forfetera, izvoznik bi mogao da istakne prigovor postojanja pomenutog sporazuma, kao prigovor iz

<sup>14</sup> Ženevski meničnopravi sistem daleko veći stepen pažnje poklanja trasiranim, u odnosu na sopstvene menice. U zemljama čija se menična zakonodavstva zasnivaju na Ženevskoj konvenciji vlada visok stepen nepoverenja u naplativost sopstvenih menica, budući da ove menice nemaju akceptanta (Vasiljević, 2018, p. 512).

njihovog vanmeničnog odnosa (Jovanović, Radović & Radović, 2020, p. 658). Ipak, prevazilaženje ograničenja domašaja klauzule „bez regresa“ putem sporazuma o odricanju od regresnih prava ne čini se kao adekvatno rešenje. Naime, nedostaci vanmeničnog sporazuma ogledaju se na planu daljeg forfetiranja predmetne menice na sekundarnom tržištu. Naime, ukoliko bi forfeter, umesto da čeka nastupanje dospelosti menice, predmetnu menicu dalje forfetirao na sekundarnom tržištu, prethodno pomenuti sporazum, imajući u vidu njegovo relativno dejstvo, ne bi oslobađao izvoznika (prvog prenosioca menice) od odgovornosti za regres prema novom (drugom) savesnom forfeteru (Tavernier, 1983, p. 31). U datim okolnostima bi izvoznik morao da potpiše novi sporazum sa novim forfeterom ili bi se pak morao iznaći neki drugi mehanizam koji bi omogućio neodgovornost izvoznika za regres. Svi potencijalni mehanizmi, međutim, otežavali bi posao forfetinga, a njegovu upotrebu činili manje atraktivnom. Stoga se čini da izdavanje sopstvenih menica, u poređenju sa sporazumom o odricanju od prava na regres, predstavlja prihvatljivije rešenje (Matić, 2007b, p. 73).

No, bez obzira na to što sopstvene menice predstavljaju za poslovne subjekte, uslovno rečeno, „bolju opciju“ u odnosu na trasirane menice kreirane na prethodno opisani način, činjenica je da njihova primena nije svojstvena zemljama ženevskog sistema. Stoga bi, čini se, trebalo posvetiti pažnju iznalaženju nekog drugog načina kreiranja trasiranih menica za potrebe poslova forfetinga, u kojoj će se uloge učesnika koncipirati tako da ograničenja domašaja klauzule „bez regresa“ ne utiču na uspešnost forfetiranja. Tako se, na primer, u ovoj fazi istraživanja čini da nema smetnji kreiranju trasirane sopstvene menice,<sup>15</sup> izdate od strane uvoznika, a po naredbi izvoznika. U takvoj konstelaciji, u svojstvu trasanta i trasata (a time i akceptanta) nalazio bi se uvoznik (kupac iz osnovnog posla), a u svojstvu prvog zakonitog imaoca (remitenta) – izvoznik. Dalje bi izvoznik izvršio prenos menice na forfetera. Klauzula „bez regresa“ koju bi izvoznik tom prilikom uneo u svoj indosament bila bi bez ikakvih zakonskih smetnji punovažna, imajući u vidu da se, kreiranjem menice na opisani način, izvoznik (forfetist) nalazi isključivo u ulozi indosanta, subjekta kome ženevska pravila dozvoljavaju punovažno oslobođenje od regresa. Čini se da se na taj način ostaje u tradicionalnim okvirima poslovanja sa menicama (izdavanje trasiranih umesto sopstvenih menica), a istovremeno se i izbegava zaključenje dodatnih vanmeničnih sporazuma o odricanju od prava na regres, o čijim je negativnim efektima već bilo reči.

---

<sup>15</sup> Trasirane sopstvene menice predstavljaju vrstu vučenih menica kod kojih se svojstvo trasanta i trasata stiče u jednom subjektu (Jovanović, Radović & Radović, 2020, p. 590).

#### 4.3.4. Klauzula „bez regresa“ u meničnom pravu Republike Srbije

Iako je, suštinski gledano, menično pravo Republike Srbije dizajnirano „po meri“ Ženevske konvencije, ipak, formalnopravno, Republika Srbija ovu konvenciju još uvek nije ratifikovala (League of Nations Multilateral Treaties, Part 10). Stoga se o implementaciji ženevskog sistema može govoriti kao o posledici sledećeg modela propisa koje je srpski zakonopisac smatrao adekvatnim, a ne kao o posledici izvršenja obaveze iz međunarodnog ugovora.

Bez obzira na činjenicu da važeći Zakon o menici Republike Srbije sadrži gotovo identične pravne konstrukcije kao i Ženevska konvencija, u ovom delu će, radi sveobuhvatne analize, pažnja biti sumarno posvećena i domašaju menične klauzule „bez regresa“ prema srpskom Zakonu o menici, te uticaju postojećih rešenja na forfetiranje menice. U tom smislu, članom 9 Zakona o menici Republike Srbije propisana je, kao i Konvencijom, relativna odgovornost trasanta za neakceptiranje i njegova apsolutna odgovornost za neisplatu menice (Zakon o menici, čl. 9). U pogledu indosanta, članom 14 Zakona propisana je njegova odgovornost za neakceptiranje i neisplatu menice, uz mogućnost isključenja unošenjem odgovarajuće klauzule u meničnu ispravu (Zakon o menici, čl. 14). Kako se može videti, domašaj klauzule „bez regresa“ u srpskom pravu postavljen je na identičan način kao i u Ženevskoj konvenciji. Posmatrano sa aspekta forfetinga, u situaciji kada je za pitanje punovažnosti klauzule „bez regresa“ merodavno pravo Republike Srbije, poslovni subjekti, za potrebe posla forfetiranja, alternativno pristupaju ili kreiraju sopstvene menice ili pak izdaju trasiranu menicu, uz paralelno zaključenje vanmeničnog sporazuma o odricanju od prava na regres. Otuda, sve o prednostima i nedostacima pomenutih tehnika, kao i sugerisanju izdavanja trasirane sopstvene menice od strane uvoznika, o čemu je već bilo reči, važi i na ovom mestu.

#### 4.3.5. Klauzula „bez regresa“ prema pravilima Njujorške konvencije

Poprilično visok stepen različitosti između ženevskog i anglosaksonskog meničnog sistema stvorio je potrebu za daljim razmišljanjem u pravcu unifikacije meničnog prava. Kao rezultat pokušaja prevazilaženja razlika, 1988. godine usvojena je Konvencija Ujedinjenih nacija o međunarodnim trasiranim i međunarodnim sopstvenim menicama (United Nations Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes – u daljem tekstu: Njujorška konvencija). Pravna rešenja sadržana u ovoj konvenciji predstavljaju odraz pokušaja postizanja kompromisa između anglosaksonskih i ženevskih meničnopravnih rešenja. Iako ova konvencija, usled nedovoljnog broja ratifikacija, do danas nije stupila na snagu, ipak se, za potrebe ovog istraživanja, analiza njenih pravnih rešenja

po pitanju domašaja klauzule „bez regresa“ smatra poželjnom. Ovo iz razloga što se rešenje Njujorške konvencije po pitanju domašaja pomenute klauzule u jednom delu bitno razlikuje kako od rešenja poznatog anglosaksonskim meničnim sistemima, tako i od rešenja država koje počivaju na ženevskoj meničnopravnoj tradiciji. Rešenje Njujorške konvencije, kao takvo, čini se da može poslužiti zakonodavcima i kao model prilikom sprovođenja *de lege ferenda* korekcija prethodno ispitivanih rešenja anglosaksonskog i ženevskog meničnog prava.

Najpre, po pitanju mogućnosti indosanta da se oslobodi regresne menične odgovornosti, Njujorška konvencija predviđa da ovaj subjekt može ograničiti ili potpuno isključiti svoju odgovornost za neisplatu menice unošenjem odgovarajuće izjave u meničnu ispravu (United Nations Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes, art. 44(1)). Po ovom pitanju se, dakle, rešenje iz Njujorške konvencije ne razlikuje od rešenja na kojima počiva anglosaksonski i ženevski sistem.

Razlika se, međutim, javlja u delu koji se odnosi na pitanje može li trasant isključiti svoju regresnu odgovornost za neisplatu menice. U tom smislu, Njujorška konvencija predviđa načelnu odgovornost trasanta za isplatu menice. Ipak, u narednom stavu, Konvencija dozvoljava mogućnost da se trasant oslobodi od odgovornosti za neisplatu menice unošenjem odgovarajuće izjave u menično pismo, ali samo pod uslovom da neki drugi subjekt odgovara, ili postane odgovoran po toj menici (United Nations Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes, art. 38(2)). Klauzula o ograničenju, odnosno o isključenju regresne odgovornosti uneta od strane trasanta deluje samo prema njemu, a ne i prema ostalim potpisnicima menice.

Njujorška konvencija, po pitanju isključenja odgovornosti trasanta za neisplatu menice, sadrži kompromisno rešenje. S jedne strane, za razliku od Ženevske konvencije, koja apsolutno isključuje mogućnost da se trasant oslobodi od odgovornosti za neisplatu menice, te, s druge strane, za razliku od anglosaksonskog meničnopravnog sistema koji bez izuzetaka omogućava isključenje regresne odgovornosti trasanta, Njujorška konvencija sadrži srednje rešenje. Ova konvencija, dakle, uslovno dopušta mogućnost da trasant isključi svoju regresnu odgovornost. Uslov se sastoji u neophodnosti da povodom izdate menice postoji neki drugi subjekt koji je po toj menici odgovoran (Vasiljević, 2018, p. 515). Konvencija se ne izjašnjava izričito da li taj „drugi subjekt“ treba da bude glavni menični dužnik (akceptant), ili je dovoljno da se nalazi u svojstvu regresnog dužnika. Tumačenjem citirane odredbe čini se da svojstvo u kojem neko lice duguje nije relevantno za pitanje mogućnosti isključenja regresne odgovornosti trasanta, te da je, u tom smislu, dovoljno postojanje bilo kog dužnika po datoj menici, ne nužno glavno.

Opisano konvencijsko rešenje čini se prihvatljivim. S jedne strane, uslovno dopuštanje isključenja trasantove odgovornosti uvažava autonomiju njegove volje, po čemu se Njujorška konvencija razlikuje od Ženevske, koja ovu slobodu trasantu ni pod kojim uslovima ne priznaje, čime ga stavlja u bitno nezavidniji položaj u odnosu na položaj indosanata. Rešenje Njujorške konvencije u tom smislu predstavlja korak napred u odnosu na ženevsko pravo.

S druge strane, predviđanjem uslova za isključenje trasantove regresne odgovornosti anuliraju se negativni efekti anglosaksonskog rešenja koji se svode na pravnu neizvesnost i neatraktivnost menice čiji je trasant isključio svoju odgovornost. Rizik koji generiše anglosaksonsko rešenje o apsolutnoj mogućnosti isključenja trasantove odgovornosti sastoji se u opasnosti od dolaženja u situaciju da po menici ne postoji ni jedan dužnik, što, bez sumnje, stvara nepoverenje u njenu naplativost, te smanjuje njenu atraktivnost. Uslovljavanjem mogućnosti isključenja trasantove odgovornosti obavezom postojanja drugog subjekta koji duguje po menici, čini se da se pomenuti rizik znatno ublažava. Obaveznost postojanja drugog dužnika kao uslov za isključenje trasantove odgovornosti čini potencijalne sticaocce takve menice znatno sigurnijim, imajući u vidu da će za isplatu moći da se obrate minimum još jednom licu. U takvim uslovima, dakle, ukoliko trasant isključi svoju regresnu odgovornost, čini se da pozicija zakonitog imaoca menice ne odstupa bitno od pozicije u kojoj bi se našao u situaciji kada bi regresnu odgovornost isključio indosant.

No, iako, formalnopravno gledano, uslovno isključenje trasantove odgovornosti uvećava nivo poverenja u tako izdatu menicu, ipak, praktično posmatrano, upitno je koji je stepen verovatnoće da neki drugi subjekt prihvati da duguje po menici, a da se sam trasant (izdavalac predmetne menice) takve obaveze oslobodi. Ukoliko bi, na primer, trasant izdao menicu uz isključenje svoje odgovornosti, pitanje je koje su šanse da trasat takvu menicu akceptira.

Dakle, dok anglosaksonsko rešenje o bezuslovnoj mogućnosti isključenja regresne odgovornosti trasanta stvara pravno nepoverenje kako za trasata (po pitanju akceptiranja menice), tako i za subjekta koju tu menicu treba da prihvati (potencijalnog zakonitog imaoca menice), dotle rešenje Njujorške konvencije ublažava pravnu nesigurnost takve menice posmatrano sa aspekta zakonitog imaoca. Ipak, „njujorško“ rešenje još uvek generiše pravnu neizvesnost sa aspekta trasata, imajući u vidu da trasatova odluka da akceptira tako izdatu menicu faktički može značiti njegovo prihvatanje da definitivno snosi troškove isplate menice (odnosno prihvatanje rizika nepružanja pokrića). Imajući to u vidu, čini se da je trasatovo prihvatanje da tako izdatu menicu akceptira praktično zamislivo jedino u slučajevima unapred obezbeđenog pokrića – kada trasat, akceptiranjem menice čiji se izdavalac oslobodio regresne odgovornosti, ne preuzima na sebe rizik definitivnog snošenja troškova isplate menice njenom zakonitom imaocu.

Navedeno činjenično stanje može biti tipično i u kontekstu kreiranja menice za potrebe forfetiranja. Posmatrano kroz prizmu forfetinga, uvoznik će, po prirodi stvari, pristati na akcept menice čiji bi izdavalac (budući forfetist) klauzulom „bez regresa“ isključio svoju meničnu odgovornost. Razlog za to je činjenica da je uvoznik dužnik novčane obaveze iz osnovnog posla, a da je izvoznik njegov poverilac. Stoga se i ideja sastoji upravo u tome da se za potrebe forfetinga kreira menica čiji će glavni dužnik biti uvoznik. Pritom se svrha menice izdate za posao forfetinga ne svodi na potrebu da se izvoznik involvira u svojstvo regresnog meničnog dužnika. U tom smislu, pravilo Njujorške konvencije dopušta izvozniku (poveriocu iz osnovnog posla) da isključi svoju regresnu odgovornost, čime se u potpunosti ostvaruje smisao forfetiranja menice.

## 5. Zaključna razmatranja, predlozi i perspektive

Imajući u vidu do sada navedeno, čini se da je trenutno uporednopravno stanje po pitanju kreiranja menice za potrebe forfetiranja problematično kako u anglosaksonskom, tako i u ženevskom meničnopravnom sistemu. Problem anglosaksonskog prava po pitanju domašaja klauzule „bez regresa“ ogleda se u, čini se, preširoko postavljenoj slobodi trasanta da isključi svoju odgovornost. Važeća pravna rešenja anglosaksonskog meničnog sistema daju praksi širok stepen slobode (nekad i nauštrb pravne sigurnosti) u pogledu kreiranja menica kao budućih predmeta forfetinga.

Nedostatak ženevskog sistema se ogleda upravo u suprotnom. Apsolutno onemogućavanje trasantu da se oslobodi regresne odgovornosti za neisplatu menice stvara brojne barijere po pitanju načina kreiranja menice za potrebe forfetiranja, te otežava odvijanje forfetinga (Vasiljević, 2018, p. 515). Ženevsko menično pravo suzbija „kreativnost“ poslovnih subjekata, nameće im da nerado za potrebe forfetiranja koriste sopstvenu menicu ili pak da uz izdavanje vučenih menica zaključuju vanmenične sporazume o odricanju od prava na regres. Stoga se čini da bi u aktuelnom ženevskom pravnom okruženju bilo poželjno da se sagledaju efekti izdavanja trasiranih menica, ali takvih da se kao njihov izdavalac i akceptant pojavljuje uvoznik, a da se izvoznik javlja samo kao njen remitent i prvi indosant (forfetist). Imajući u vidu da kreiranje menice na opisani način ne bi stvaralo problem na planu bezregresnog forfetiranja predmetne menice, u ovoj fazi istaživanja se čini da bi trebalo da poslovna praksa „uzme u obzir“ i ovu varijantu izdavanja menice.

S obzirom na navedene nedostatke pozitivnih uporednopravnih rešenja po pitanju domašaja klauzule „bez regresa“, srednje rešenje o isključenju

odgovornosti trasanta sadržano u Njujorškoj konvenciji čini se kao najprihvatljivije. Stoga bi kako domaći, tako i strani zakonodavci mogli da razmišljaju u pravcu implementiranja rešenja o uslovnoj mogućnosti trasanta da isključi svoju odgovornost. Time bi se anulirali nedostaci u trenutno važećim rešenjima, kako u ženevskom, tako i u anglosaksonskom sistemu.

S jedne strane, iz ugla anglosaksonskog prava, ukoliko bi se sloboda trasanta da se punovažno oslobodi svoje regresne menične odgovornosti *pro futuro* uslovila na način na koji je to predviđeno Njujorškom konvencijom, čini se da bi takva *de lege ferenda* korekcija doprinela podizanju stepena pravne sigurnosti i poverenja u naplativost tako izdatih menica. Sugerisane *de lege ferenda* korekcije čine se poželjnim zbog opšte potrebe da se obezbedi i sačuva određeni stepen izvesnosti i poverenja u poslovanje sa menicama, a ne konkretno sa aspekta forfetinga. Naime, bezuslovna mogućnost isključenja regresne odgovornosti trasanta (poznata anglosaksonskim meničnim sistemima) i uslovno isključenje (kakvo poznaje Njujorška konvencija) imaju podjednake efekte na forfeting posao, a svode se na širok stepen slobode poslovnih subjekata po pitanju kreiranja menice za potrebe forfetiranja. Drugim rečima, ukoliko bi se problematika domašaja klauzule „bez regresa“ posmatrala isključivo iz ugla forfeting posla, nikakve zakonske korekcije ne bi bile nužne. Ipak, šire gledano, postojeće anglosaksonsko pravno rešenje iziskuje *pro futuro* korekciju u cilju podizanja stepena izvesnosti da će menice čiji su se trasanti odrekli svoje odgovornosti ipak moći da se naplate, te samim tim i u cilju povećanja nivoa upotrebe takvih menica u privrednom prometu.

S druge strane, posmatrano iz ugla ženevskog prava, uvođenje mogućnosti uslovnog isključenja trasantove regresne odgovornosti moglo bi se smatrati poželjnim prevashodno za potrebe forfetiranja, ali ne i generalno gledano. Naime, mimo forfetinga, čini se da bi broj slučajeva u kojima bi trasant u praksi isključivao svoju regresnu odgovornost bio relativno mali. No, ipak, za potrebe forfeting posla, omogućavanjem punovažnog izvođenja ranije opisivanih meničnih operacija otklonile bi se postojeće barijere na planu forfetiranja, te pospešio dalji rast i atraktivnost ovog posla. Konkretno, implementacijom „njujorškog“ rešenja o uslovnom isključenju regresne odgovornosti trasanta stvorio bi se pravni okvir za kreiranje vučene menice čiji bi izdavalac bio izvoznik iz osnovnog posla (budući forfetist), pri čemu bi on, njenim daljim indosiranjem na forfetera, mogao punovažno da isključi svoju regresnu odgovornost. Drugim rečima, stvorilo bi se podobno „pravno tlo“ da se za potrebe forfetiranja, umesto sopstvenih<sup>16</sup> (ženevskim sistemima nesvojtvenih), izdaju trasirane (vučene) menice, i to baš na način na koji se i sada, tamo gde je to

<sup>16</sup> Zbog ograničenog domašaja klauzule „bez regresa“ u zemljama ženevskog meničnog sistema, poslovni subjekti za potrebe forfetiranja pribegavaju kreiranju sopstvenih menica (Tavernier, 1983, p. 31).



moguće, u poslovnoj praksi to najfrekventnije i čini (Ripley, 1996, p. 67; Camacho, 2013, p. 165). Na taj način bi se istovremeno eliminisala i potreba za paralelnim zaključivanjem vanmeničnog sporazuma o odricanju od regresnih prava, koji, kako je već navedeno, u praksi može biti problematičan naročito na sekundarnom tržištu forfetinga, imajući u vidu njegovo *inter partes* dejstvo.

### *Literatura*

- Bartoš, M., Antonijević, Z. & Jovanović, V. 1953. *Menično i čekovno pravo*. Beograd.
- Belovski, V., Majhosev, A. & Dujovska, I. 2016. The Bill of Exchange as a Means of Payment and Security. (*JPMNT*) *Journal of Process Management – New Technologies, International*, 4(3), pp. 39-49. <https://doi.org/10.5937/jouproman4-11436>
- Bryan, G. 1918. Assignment without Recourse. *Virginia Law Register*, 4(6), pp. 401-408. <https://doi.org/10.2307/1106263>
- Camacho, M. E. 2013. Contrato de forfaiting como estimulo la exportacion. *El. Revista E-Mercatoria*, 12(1), pp. 158-175.
- Cowan, H. R. 1986. Export Trade Finance. *Canadian Bar Review*, 65, pp. 368-392.
- Endorsement of Texts of Other Organizations. 2017. *United Nations Commission on International Trade Law Yearbook*, 48, pp. 1193-1198.
- Jencken, H. D. 1880. *Compendium of the Laws on Bills of Exchange, Promissory Notes, Cheques, and Other Commercial Negotiable Instruments of England, Germany and France: With a Translation of the German Code and References to the Italian and Spanish Codes*. London: Waterlow and Sons.
- Jovanović, N., Radović, V. & Radović, M. 2020. *Trgovinsko pravo*. Beograd.
- Lombardi, R. 1988. Avals and Quasi-Indorsements of Negotiable Instruments: Comparison of Civil Law and Common Law Approaches. *Monash University Law Review*, 14(4), pp. 264-283.
- Marquis, M. 1998. The European Monetary Union and Its Impact on Medium and Long-Term Trade Agreements. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, 4(3), pp. 1199-1226.
- Matić, V. 2007a. Savremeni instrumenti finansiranja – forfeting. *Bankarstvo*, 3(4), pp. 74-75.
- Matić, V. 2007b. Savremeni instrumenti finansiranja – forfeting. *Bankarstvo*, 5(6), pp. 72-73.
- Matlock, J. O. 1938. *The Law of Negotiable Instruments, including Promissory Notes, Bills of Exchange, Bank Checks and Other Commercial Paper With Forms of Pleading, Trial Evidence and Trial Procedure*, 4<sup>th</sup> edition. Chicago.
- Milićević, S. & Rončević, A. 2023. Private Entrepreneurship Financing. *Economic and Social Development*, 97<sup>th</sup> International Scientific Conference on Economic and Social Development, pp. 151-161.
- Mladenović, O. 2010. Forfetiranje kao jedan od oblika finansiranja izvoza. *Bankarstvo*, 3(4), pp. 124-147.

- Norton, C. P., Moore Underhill, W. & Wilkie McLean, H. 1914. *Handbook of the Law of Bills and Notes*. St. Paul West Publishing Co.
- Richardson, W. P. 1932. *The Law of Bills and Notes*, 4<sup>th</sup> edition. Brooklyn – New York.
- Ripley, A. 1996. *Forfaiting for exporters*. Boston Public Library.
- Russell, B. 1909. *A Commentary on the Bills of Exchange Act, Chapter 119 of the Revised Statutes of Canada, 1906, with References to English, Canadian and American Cases, and the Opinions of the Eminent Jurists*. Halifax: McAlpine Publishing Company, Limited.
- Schnabl, M. E. 1993. Foreign Guarantee Enforced by New York Court. *International Financial Law Review*, 12(5), pp. 23-24.
- Tavernier, E. 1983. Legal Aspects of Forfaiting. *International Business Lawyer*, 11(10), pp. 25-32.
- Waterman, H. 1986. The Attractions of Financing Trade Paper. *International Financial Law Review*, 5(7), pp. 8-13.
- Whittaker, V. 2001. The Quick Buck, International Finance, and Forfaiting. *Thomas Jefferson Law Review*, 23(2), pp. 249-266.
- Vapa-Tankosić, J., Ivaniš, M., & Vukosavljević, D. 2021. Forfeiting as a Modern Form of Financing a Company. *ODITOR Journal for Management, Finance and Law*, 3, pp. 7-36. <https://doi.org/10.5937/Oditor2103007V>
- Vasiljević, M. 2018. *Trgovinsko pravo*. Beograd.
- Velentzas, J., Kartalis, N. & Broni, G. 2013. The Factoring and Forfaiting Contract as Contemporary Types of Finance. Especially the Greek Regulations. *Procedia Economics and Finance*, 5, pp. 757-762. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(13\)00088-9](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(13)00088-9)
- Višekruna, A. 2020. Subordinacija zajmova vlasnika u stečajnom postupku – uporednopravni osvrt. *Strani pravni život*, 2, pp. 61-80. <https://doi.org/10.5937/spz64-27653>
- Vukadinović, R. 2009. *Međunarodno poslovno pravo – posebni deo*. Kragujevac.
- Vukadinović, S. 2021. Pravnoteorijske karakteristike i pravnodogmatski razvoj nemačkog prava opštih uslova poslovanja. *Strani pravni život*, 3, pp. 343-359. <https://doi.org/10.5937/spz65-33895>
- Zavaleta Alvarez, M. 2010. Adquiera Cartera sin Recurso Bajo la Par. *Vox Juris*, 19, pp. 261-276.

### **Pravni izvori**

- Australian Bills of Exchange Act, 1909.
- Canadian Bills of Exchange Act, 1985.
- Convention Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes, Geneva 1930. Dostupno na: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-03/bills-exchange-notes.html> (15. 4. 2024).
- League of Nations Multilateral Treaties, Partii 10. Ratifications or definitive accessions, Convention providing Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes.

Dostupno na: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/LON/PARTII-10.en.pdf> (13. 4. 2024).

Odluka o dostavljanju Narodnoj banci Srbije statističkih podataka o imovini i obavezama privrednih društava koja se bave poslovima faktoringa i forfetinga, *Službeni glasnik RS*, br. 35/2012 i 28/2013.

UK Bills of Exchange Act, 1882.

Uniform Commercial Code (UCC). Dostupno na: <https://www.law.cornell.edu/ucc> (15. 4. 2024).

United Nations Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes, 1988.

Zakon o izvršenju i obezbeđenju, *Službeni glasnik RS*, br. 106/2015, 106/2016 - autentično tumačenje, 113/2017 - autentično tumačenje, 54/2019, 9/2020 - autentično tumačenje i 10/2023 - dr. zakon.

Zakon o menici, *Službeni list FNRJ*, br. 104/1946, *Službeni list SFRJ*, br. 16/1965, 54/1970 i 57/1989, *Službeni list SRJ*, br. 46/1996 i *Službeni list SCG*, br. 1/2003 - Ustavna povelja.

### ***Internet izvori***

Factoring i forfeting – regulatorni aspekt u Republici Srbiji, 2022. Dostupno na: <https://vraneseviclaw.com/factoring-i-forfeting-regulativni-aspekt-u-republici-srbiji/> (13. 4. 2024).

Johnson P. 2024. Forfaiting. Dostupno na: <https://www.wallstreetmojo.com/forfaiting/#h-examples> (13. 4. 2024).

The International Trade and Forfaiting Association, ITFA. Dostupno na: <https://itfa.org/about-us/> (15. 4. 2024).

